

Samenvatting

In dit rapport beschrijven we de resultaten van het project in het kader van de evaluatie van het Terugkeerbeleid '99 en het terugkeerbeleid onder de Vreemdelingenwet 2000. Het gaat in dit rapport steeds alleen over afgewezen asielzoekers.

In eerder onderzoek is geconstateerd dat er geen betrouwbare en valide conclusies kunnen worden getrokken over de causale relatie tussen het Terugkeerbeleid '99 en veranderingen in het al dan niet zelfstandig terugkeren van asielzoekers. Aangezien een kwantitatieve evaluatie van het terugkeerbeleid in termen van zelfstandige terugkeer vrijwel onmogelijk is, heeft het WODC besloten tot een kwalitatieve evaluatie, waarin deskundigen een subjectief maar deskundig oordeel wordt gevraagd over de uitvoering en resultaten van het terugkeerbeleid.

Doel van het project is het achterhalen van het oordeel van betrokken deskundigen over de uitvoering en resultaten van het Terugkeerbeleid '99 met betrekking tot afgewezen asielzoekers en de ontwikkelingen daarin (richting en mate) sinds de invoering van de Vreemdelingenwet 2000 (Vw 2000).

Middels een beknopte documentenanalyse zijn de doelstellingen en instrumenten van het terugkeerbeleid in kaart gebracht evenals het terugkeerproces en de organisatie van de uitvoering. Vervolgens is tijdens twee expertmeetings deskundigen gevraagd hun oordeel te geven over een aantal aspecten van het terugkeerbeleid. Tijdens de eerste expertmeeting is vooral gevraagd of en in welke mate de instrumenten van het terugkeerbeleid bijdragen aan het behalen van de doelstellingen van dat beleid. Tijdens de tweede expertmeeting is voornamelijk gevraagd naar een oordeel over de organisatie van de uitvoering van het terugkeerbeleid. Tot slot is ter aanvulling een beperkt aantal interviews gehouden.

Centrale doelstelling van het Terugkeerbeleid 1999 en het terugkeerbeleid onder de Vreemdelingenwet 2000 is het bevorderen van (vrijwillige) terugkeer van vreemdelingen die niet (langer) recht hebben op verblijf in Nederland. Uit de expertmeetings en interviews komt naar voren dat het in het beleid niet om (vrijwillige) terugkeer naar het land van herkomst maar om (vrijwillig) vertrek uit Nederland gaat.

De meeste instrumenten die hiervoor worden ingezet, hebben als doel de medewerking van de afgewezen asielzoeker te stimuleren en zijn/haar persoonlijke keuze te beïnvloeden om al of niet Nederland te verlaten. Hierbij kan onderscheid worden gemaakt tussen positieve en negatieve

instrumenten. Met *positieve* instrumenten bedoelen we instrumenten die zijn bedoeld om het vertrek voor asielzoekers zo aantrekkelijk mogelijk te maken. Met *negatieve* instrumenten bedoelen we instrumenten die zijn bedoeld om het verblijf in Nederland zo onaantrekkelijk mogelijk te maken.

Omdat geen registratie van vrijwillig vertrek wordt bijgehouden, is niet aantoonbaar hoeveel afgewezen asielzoekers als gevolg van het terugkeerbeleid uit Nederland vertrekken. Wel hebben we geconstateerd dat de respondenten ervan uitgaan dat de keuze om wel of niet naar het *land van herkomst* terug te keren voornamelijk is gebaseerd op de perceptie van de asielzoeker van de (veiligheids)situatie in het land van herkomst. De respondenten zijn van mening dat deze perceptie nauwelijks te beïnvloeden is. In de tweede plaats is de mate van inburgering van de afgewezen asielzoeker in Nederland van invloed op de keuze voor al dan niet vertrekken. Ten derde wordt deze keuze voor een klein deel bepaald door de perceptie van de afgewezen asielzoeker van zijn/haar toekomst in Nederland.

De respondenten constateren dat deze laatstgenoemde perceptie wel beïnvloed kan worden. Een afgewezen asielzoeker zal volgens de respondenten Nederland eerder verlaten als hij/zij hier geen toekomstperspectief meer voor zichzelf ziet. Dat perspectief wordt volgens hen met name beïnvloed door de (effecten van) het negatieve instrumentarium. Deze mening kunnen de respondenten echter niet goed onderbouwen met cijfers, feiten of directe ervaringen.

Volgens de meeste respondenten is er voor afgewezen asielzoekers nog te vaak perspectief op een (langer) verblijf in Nederland, onder meer doordat nog geen sprake is van een heldere en korte asielprocedure. Daarnaast wordt aangegeven dat slechts een deel van de negatieve instrumenten helemaal is uitgevoerd, omdat het ontbreekt aan draagvlak voor de uitvoering van dit instrumentarium, in de maatschappij, bij uitvoeringsorganisaties en belangenbehartigers.

Positieve instrumenten dragen volgens de respondenten slechts marginaal bij aan de beïnvloeding van de keuze van de asielzoeker om al dan niet te vertrekken. Deze instrumenten bieden vooral ondersteuning aan asielzoekers die al hebben besloten terug te keren.

Hoewel respondenten de organisatie van het terugkeerproces op operationeel niveau positief waarderen, achten zij verbetering nodig in de aansturing van het totale terugkeerproces en de afstemming tussen beleids- en uitvoeringsniveau. Men is vooral tevreden over de samenwerking en communicatie tussen de uitvoeringsorganisaties op regionaal (RITT) en lokaal (LTG) niveau. Sinds de invoering van het terugkeerbeleid zijn de uitvoeringsorganisaties beter doordrongen van de 'ketengedachte'.

Respondenten verwachten verbetering in de kwaliteit van het cijfermateriaal als gevolg van verbeteringen in registratiesystemen. Echter, kwantitatieve evaluatie van het terugkeerbeleid blijft ook in de nabije toekomst onmogelijk. Uitgaande van de centrale doelstelling van zelfstandig en vrijwillig vertrek, worden geen gegevens bijgehouden over het aantal mensen dat uit Nederland vertrekt en met welke bestemmingen.